

طراحی چهارمین برنامه عمرانی عربستان سعودی*

مترجم: محسن طلائی

نزدیک به ۶۰ نفر از مسئولان عربستان سعودی و برنامه‌ریزان توانمند عربی با صرف بیس از دو سال وقت، پیش‌نویس چهارمین برنامه عمرانی این کشور را آماده نموده‌اند.

فرایند برنامه‌ریزی، در سال ۱۹۸۲ با انتشار سند کوچکی که از سوی وزارت برنامه‌ریزی، با عنوان "۸ اصل اساسی عربستان" آغاز گردید. متجاوز از ۵۰ دستگاه دولتی پس از این تاریخ، برای ارائه تفصیلی برنامه‌های پیشنهادی خود برای دوره ۸۵-۱۹۹۰، دعوت شدند. این مرحله از کار برنامه‌ریزی، حدود ۹ ماه به طول انجامید.

فرایندی طولانی برای مرور برنامه‌های دستگاه‌های متعدد طی شد، تا در مورد توازن اولویت‌های برنامه به طور کلی و برنامه‌های پیشنهادی هر یک از دستگاه‌ها، توافق حاصل گردید. به دلیل پیش‌بینی‌های درآمد‌های نفتی پایین‌تر در سال ۸۲-۱۹۸۳ و حذف تأکید در اجرای پروژه‌های زیربنایی، بویژه در بخش حمل و نقل، تعدادی از برنامه‌ها تا حدود ۵۰ درصد یا بیشتر کاهش یافت.

نتیجه نهایی این فرایند، تنظیم برنامه اجرایی مفصل هر یک از دستگاه‌های دولتی این کشور بود. این برنامه‌ها در سند اصلی برنامه خلاصه شده‌است. به طور کلی، اولویت‌ها نیز برای برنامه، با توجه به ارجحیت اجرای طرح‌ها و برنامه‌هایی که از برنامه سوم شروع شده بودند، اتخاذ گردید.

برنامه‌ها با بودجه سالانه دولت عربستان اجرایی شود، هزینه هر یک از اجزای برنامه‌های اجرایی معین می‌شود و از سوی وزارت دارایی و اقتصاد ملی عربستان با مشورت گروه برنامه‌ریزی "هشام ناظر" و خزانه به تصویب می‌رسد. سپس هزینه‌های به تصویب رسیده در بودجه دولت قرار می‌گیرد، هر چند که وقتی منابع مورد نظر واقعا "تامین شد وزارت دارایی عربستان هزینه‌ها را کاملا" کنترل می‌نماید.

* "The making of the fourth plan." MEED (Sep. 28, 1985), 26.

استمرار فرایند برنامه‌ریزی گواه بر توسل دائمی نظام مزبور به دولت عربستان سعودی است. به طور کلی مشاوران وزارت برنامه‌ریزی عربستان می‌گویند، برنامه سوم این کشور به عنوان یک برنامه موفق ارزشیابی شده است، و برخی از عدم کاراییها تا حدودی به فرایند برنامه‌ریزی نسبت داده می‌شود.

عمده‌ترین مسئله در جریان اجرای برنامه سوم، تأخیر پیش‌بینی نشده افزایش شدید درآمدهای نفتی دولت عربستان به رقمی بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار در سال ۸۵-۱۹۸۱ بود. الزام به مخارج بیشتر از سوی مراجع خارجی، شامل صندوق بین‌المللی پول، علاوه بر تمایل تسریع توسعه اقتصادی، موج عظیمی از فعالیتهای برنامه‌ریزی نشده را طی دو سال اول برنامه سوم این کشور به وجود آورد.

محدودیت‌های ناچیز برای هزینه نمودن نیز، موجب سرمایه‌گذاری بیش از حد سنگین در مکان‌هایی نظیر "جیبیل" و "ینبو" شد. آنها اضافه می‌نمایند که، افزایش اساسی در هزینه اجرایی و نگاهداری تأسیسات دولتی، برای این کشور به صورت نوعی ضربه درآمد.

مقامات بلند پایه وزارت برنامه‌ریزی عربستان قبول دارند که نظام برنامه‌ریزی این کشور بیش از حد متمرکز است. به همین دلیل کوشش‌هایی صورت پذیرفته است تا بحث در خصوص برنامه‌های این کشور به جمعی وسیع‌تر از گروه محدود هیئت وزیران و مقامات رسمی که در کار برنامه‌ریزی حضور تنگاتنگ دارند، گسترش یابد. این امر موجب ملاقات‌هایی با مقامات استانی شد، اما نتایج محدود بود، و تنها هفت صفحه از سند برنامه عربستان به توسعه منطقه‌ای اختصاص داده شده است.

یکی دیگر از مسائل اساسی، فقدان اطلاعات قابل اعتماد در مورد اکثر جنبه‌های زندگی اجتماعی و اقتصادی است. این امر باعث بی‌اطمینانی درباره مسائل مختلف این کشور، نظیر میزان جمعیت می‌شود. برنامه‌های وزارت برنامه‌ریزی بر اساس تخمین‌هایی استوار است که جمعیت فعلی این کشور را حدود ۱۱ میلیون نفر برآورد می‌کند، که از این تعداد، مهاجران خارجی حدود ۳۰ درصد را تشکیل می‌دهند.

رونق اقتصادی عربستان نیز موجب افزایش حجم نیروی کار مهاجر خارجی در این کشور شد که در برنامه سوم گفته شده بود که طی سالهای ۸۰-۱۹۸۵ از میزان آن کاسته خواهد شد. یکی از ویژگیهای برنامه جدید کشور عربستان نیز، تعداد ۶۰۰۰۰۰ نفر از کارگران مهاجر خارجی است که باید خاک‌اکابین کشور را ترک گویند و ۳۷۴۰۰۰۰ نفر از سعودی‌ها که این جزء نیروی کار این کشور محسوب نمی‌گردند، جایگزین آنها می‌شوند. مقامات رسمی وزارت برنامه‌ریزی می‌گویند، اگر این هدف تحقق پذیرد، یکی از مشکل‌ترین وظایف برنامه تأمین خواهد شد.

کاهش‌های شدید تخصیص منابع به امور زیربنایی از سوی تمامی دستگاه‌های اجرایی، و حرکت به سوی توسعه منابع انسانی و اقتصادی در برنامه جدید. بیانگر تمایل حکومت بر صحنه گذاردن بر برخی از کمبودهای دوره ۸۰-۱۹۸۵، است. اما برای اصلاح فرایند برنامه‌ریزی این کشور به منظور انطباق بیشتر

این فرایند با نیازهای پادشاهی عربستان، تازه کوششها شروع شده است.

فقدان اطلاعات مربوط به حجم و توزیع جمعیت بومی عربستان مسائلی را برای آموزش و پرورش و برنامه‌های آموزشی این کشور به وجود می‌آورد. برنامه‌هایی که حیاتی‌ترین عنصر کل تلاشهای توسعه ملی این کشور است. برنامه‌ریزان از تعداد کودکان در گروه‌های مختلف سنی تصور ناچیزی دارند و از این رو آنها نمی‌توانند از تعداد جمعیت کودکان این کشور تخمینهای لازم را به دست دهند.

مشاوران وزارت برنامه‌ریزی می‌گویند، این عاملهای ارزیابی مفید بودن برنامه را برای تحقق هدفهای کمی توسعه مشکل می‌سازد. و همین عاملها ممکن است، یکی از انگیزه‌های حرکت به سوی برنامه‌ریزی ارشادی و اتکاء بیشتر این کشور به مکانیزم بازار به عنوان بهترین راه سامان دادن به نیازهای توسعه پادشاهی عربستان در آینده را شکل بخشد.

مطالعات فرارنگی
رتال جامع علوم انسانی

Fourth Development Plan, Saudi Arabia: Planning for Production
NEED (Sep. 28, 1982) 34-35